

Παρθενών

Ένα ανυπέρβλητο πολιτισμικό
μνημείο.

*«Ξύπνησα με το μαρμάρινο τούτο
κεφάλι στα χέρια
που μου εξαντλεί τους αγκώνες και δεν
ξέρω πού να τ' ακουμπήσω»*

Γ. Σεφέρης

- Μανόλης Ανδρόνικος: άρθρο στο Βήμα (1971) 'ανατριχιαστική αποκάλυψη'
- Κ. Καραθεοδωρή: μέγας Έλληνα μαθηματικός προσπαθεί να εντοπίσει σχέσεις μεταξύ των τμημάτων του ναού.
- Ι. Μακρυγιάννης: για αυτά τα μάρμαρα πολεμάμε.

- Αισθητική απόλαυση και νοητική επεξεργασία
- Ιστορία του μνημείου: αρχίζει η οικοδόμηση μετά τη μάχη του Μαραθώνα (490 π.Χ.)-καταστρέφεται με την κάθοδο των Περσών μετά τη μάχη των Θερμοπυλών.
- Ο Περικλής πετυχαίνει με ψήφισμα (450-449 π.Χ.) την αποκατάσταση του μνημείου με χρήματα του συμμαχικού ταμείου.
- Αντίδραση των συμμάχων και αποστομωτική απάντηση του Περικλή.
- Πλάτων-Ισοκράτης -Αλέξανδρος

- Μετά την επικράτηση του Χριστιανισμού(5^{ος} αι. μ. Χ.) μετατρέπεται σε ναό αφιερωμένο στην Αγία του Θεού Σοφία(με την ανέγερση μιας αψίδας στην ανατολική πλευρά καταστρέφεται το κέντρο του αετώματος).
- Οι Τούρκοι το μετατρέπουν σε τζαμί (1456 μ.Χ.).
- Κατά την πολιορκία της Ακρόπολης από τον Βενετό Morosini (1687 μ. Χ.) ανατινάσσεται η μπαρουταποθήκη των Τούρκων και καταστρέφεται το κεντρικό τμήμα του ναού και γλυπτά της ζωφόρου. Ο ίδιος ο Morosini καταστρέφει, προσπαθώντας να τους αποσπάσει τους ίππους του δυτικού αετώματος.

- Το 1802 μ.Χ. ο Elgin, με την άδεια των τουρκικών αρχών για τη μέτρηση και ζωγραφική των γλυπτών, αποσπά βάνουσα 15 μετώπες, 56 πλάκες από τη ζωφόρο και 12 αγάλματα από τα αετώματα. Το 1806 αποσπά μια από τις Καρυάτιδες και μια γωνία του Ερεχθείου. Οι Γάλλοι είχαν προηγηθεί χωρίς επιτυχία, ενώ ο ιερόσυλος Elgin αναλαμβάνει το καταστροφικό έργο με τη φράση:
- *Quod Gothi non facerunt Scotus fecit.*

Λόρδος Μπάυρον: Η Κατάρρα της Αθηνάς

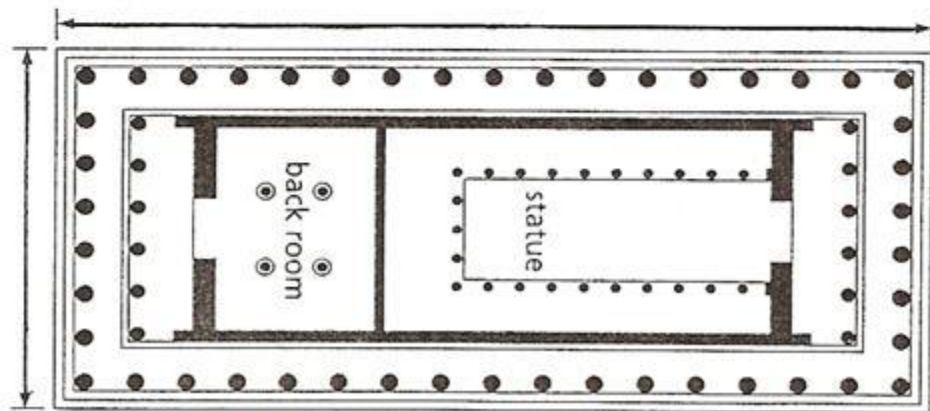
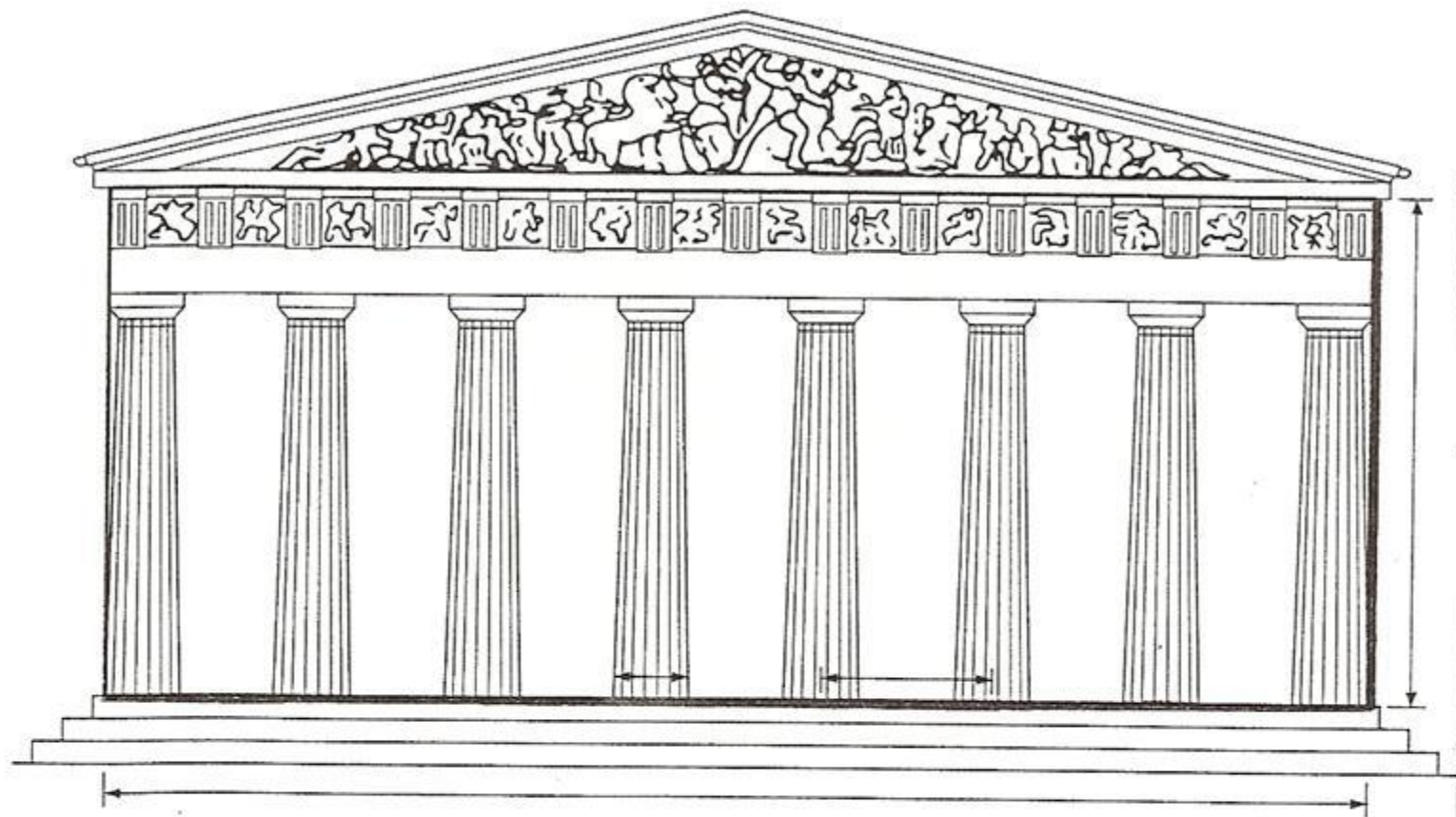
- Η Παλλάδα η Παρθένα πόσο μα πόσο είναι διαφορετική! Πάνε οι χρόνοι που δοξοδότρα την γνώρισε η Τρωάδα. Πάνε οι λαμπροί καιροί που οδηγούσε το χέρι του Φειδία να αποδώσει τη θεϊκή μορφή της...Η μικρή κουκουβάγια απαλά στο σπασμένο της κράνος φτερουγίζει και κλαίει...
- Κι η Αθηνά με θωρεί και λέει:

- Το κοκκίνισμα της ντροπής καλύπτει το πρόσωπό σου, ξένε. Θα'σαι Άγγλος, όνομα λαού που κάποτε ήταν πρώτος στη δύναμη μα τώρα ξέπεσε κυρίως στη δική μου εκτίμηση. Γλύτωση από τις καταστροφές των Γότθων και των Τούρκων. Όλους τους ξεπέρασε ένας από την πατρίδα σου ιερόσυλος.

- Τα κλεμμένα τμήματα του μνημείου μεταφέρονται, μετά από εξαπάτηση των Τούρκων, στην Αγγλία (1816, Βρετανικό Μουσείο).
- Υπουργός πολιτισμού Μελίνα Μερκούρη: δραστηριοποιείται για την επιστροφή τους με τη στήριξη πνευματικών και πολιτικών ανδρών, και δη και Άγγλων.
- Δεν πρόκειται απλώς για ένα αγγείο, το οποίο εκλάπη, αλλά για ένα ακρωτηριασμένο μνημείο, του οποίου τα μέλη πρέπει να επανέλθουν στη βάση τους.

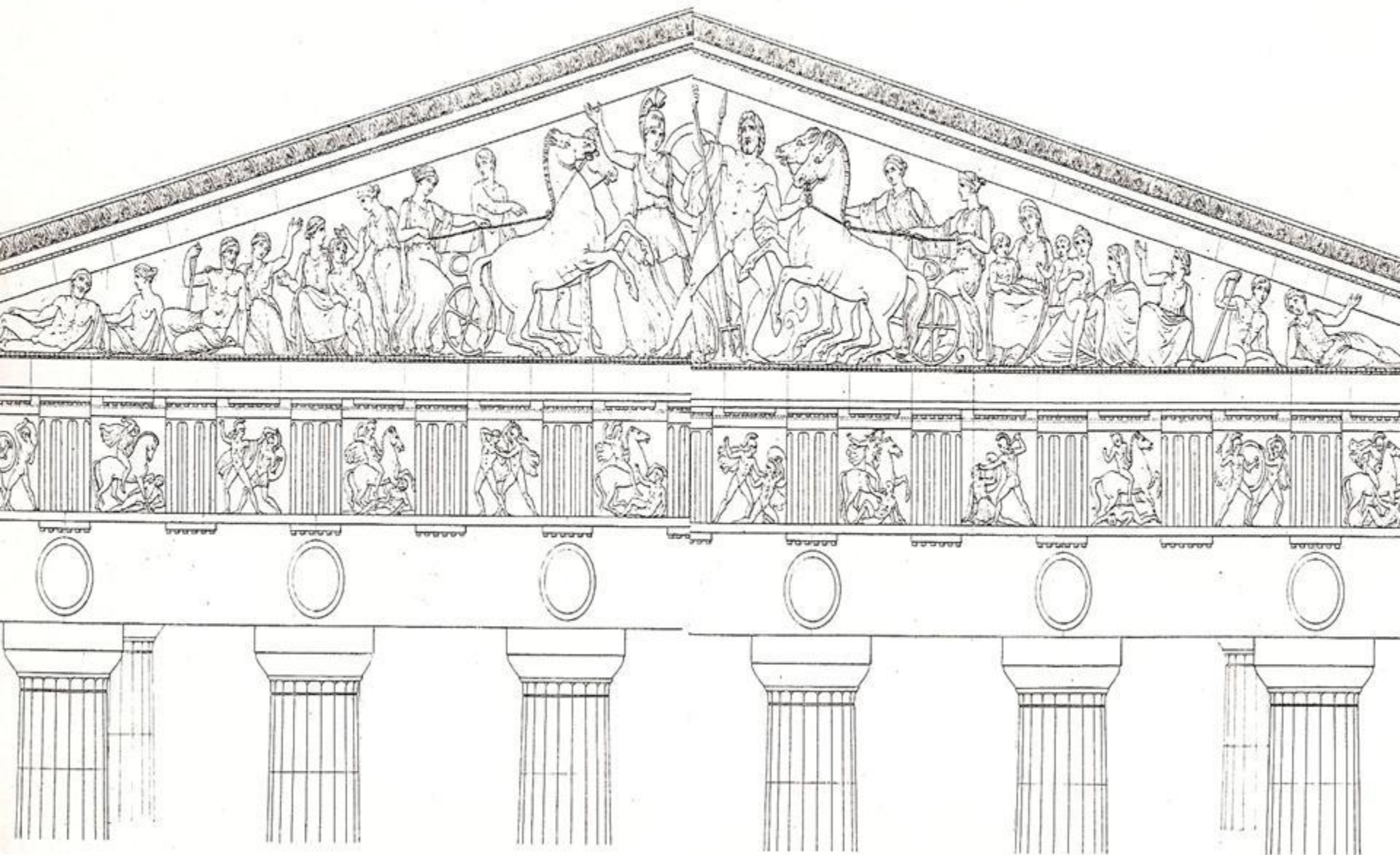
- Περικλής: πράξη επίδειξης μεγαλείου αλλά και δημιουργία ενός θρησκευτικού και πολιτιστικού κέντρου.
- Πάνω από όλα πολιτική πράξη: να καταστήσει την Αθήνα 'σχολείο της Ελλάδος'.
- 447-438 π.Χ.: η ανοικοδόμηση διαρκεί 9 χρόνια, άλλα 6 για την διακόσμηση των αετωμάτων.
- Μεγαλύτεροι οι ημιτελείς ναοί του Διός του Σελινούντος και του Ακράγαντος.
- Δεν εντυπωσιάζει με τις διαστάσεις του όσο με την καλλιτεχνική του επιβλητικότητα.

- Παραλληλόγραμμα (όχι ορθογώνια) με διαφορετικό άνοιγμα γωνιών.
- Είναι ευδιάκριτο το βάθρο του πρώτου ναού που άρχισαν να ανοικοδομούν μετά τη μάχη του Μαραθώνα. Επάνω σε αυτό στηρίζεται ο νέος ναός.
- Σπόνδυλοι μαύροι από τη φωτιά χρησιμοποιήθηκαν σκοπίμως στο βόρειο τείχος της ακρόπολης για να θυμίζουν...
- Ονομασίες: εκατόμπεδος νεώς=ναός 100 ποδών (ίσως ο πρώτος ναός, ο οποίος δάνεισε το όνομά του στον δεύτερο, τον Παρθενώνα), Νεώς της Αθηνάς ή Εκατόμπεδος Παρθενών.

- Δωρικός ρυθμός στην Αθήνα;
- 8 κίονες στην ανατολική και δυτική πρόσοψη και περιβάλλεται από κίονες (οκτάστυλος, περίπτερος). Μετά τους 8 κίονες (πριν και μετά τον σηκό) 6 κίονες (εξάστυλος αμφιπρόστυλος σηκός)

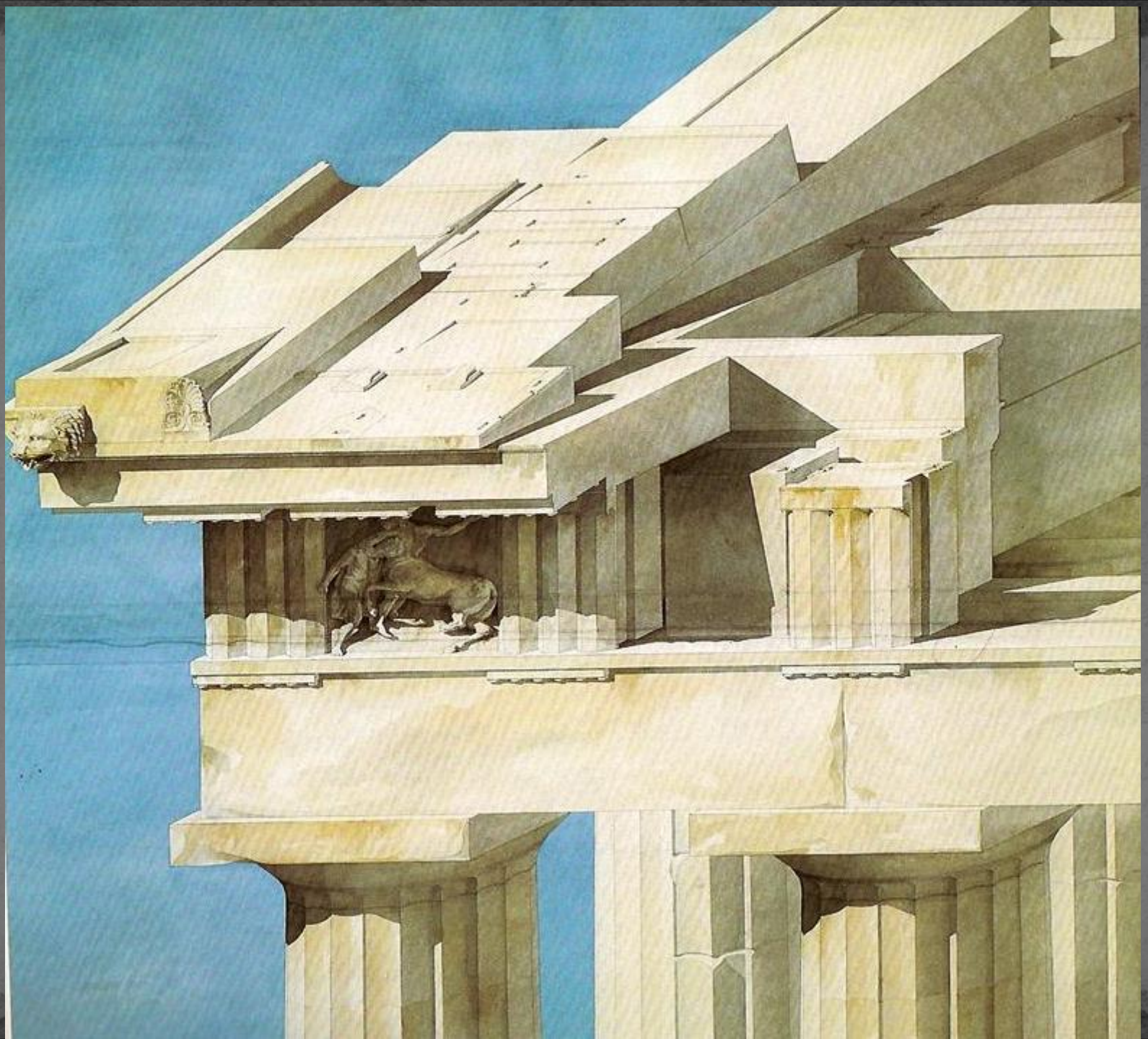
Δυτικό αέτωμα

Ανατολικό αέτωμα

Ιδανικά και αξίες

- Ο Παρθενών δεν λειτούργησε ποτέ ως λατρευτικός χώρος.
- Καμιά λατρεία ή τελετή δεν έγινε στο εσωτερικό του.
- Ήταν περισσότερο ένα σύμβολο της πόλης.
- Έμοιαζε με ένα τεράστιο γλυπτό.

Ποιο συμβολικό περιεχόμενο
επιλέγουν οι Αθηναίοι για μετόπες
του Παρθενώνα;

Μετόπες

Α: Γιγαντομαχία

Δ: Αμαζονομαχία

Β: Άλωση της Τροίας

Ν: Κενταυρομαχία

Ανατολικές μετώπες

Οι Ολύμπιοι θεοί νικούν τους ενσαρκωτές του χάους και της αναρχίας και αποκαθιστούν την τάξη και την ηρεμία του σύμπαντος.

Δυτικές μετώπες

Ο Θησέας και οι Αθηναίοι απωθούν τις βίαιες και πολεμοχαρείς Αμαζόνες από την Αθήνα. Η ευφυΐα και η λογική υπερισχύει της δύναμης και της αλαζονείας.

Βόρειες μετώπες

Η Ελλάδα υπερισχύει της Ανατολής → Οι Έλληνες νικούν τους Πέρσες.

Παρόμοια θέματα

Στα σανδάλια της Αθηνάς
Παρθένου

(Κενταυρομαχία).

Στο εξωτερικό της ασπίδας
(Αμαζονομαχία) και

στο εσωτερικό της ασπίδας

(Γιγαντομαχία).

Στην παράσταση

του δυτικού

αετώματος

(διαμάχη Αθηνάς

- Ποσειδώνα

Η Αθηνά και ο Άρης στον Όμηρο και τον Ησίοδο

Αθηνά

- πολεμάρχα
- θεά καστρολάτισσα
- αδάμαστη κόρη του Δία
- καστρίτισσα
- μαζί με τον Άρη αγαπά τα έργα του πολέμου
- κουρσολόγα

Άρης

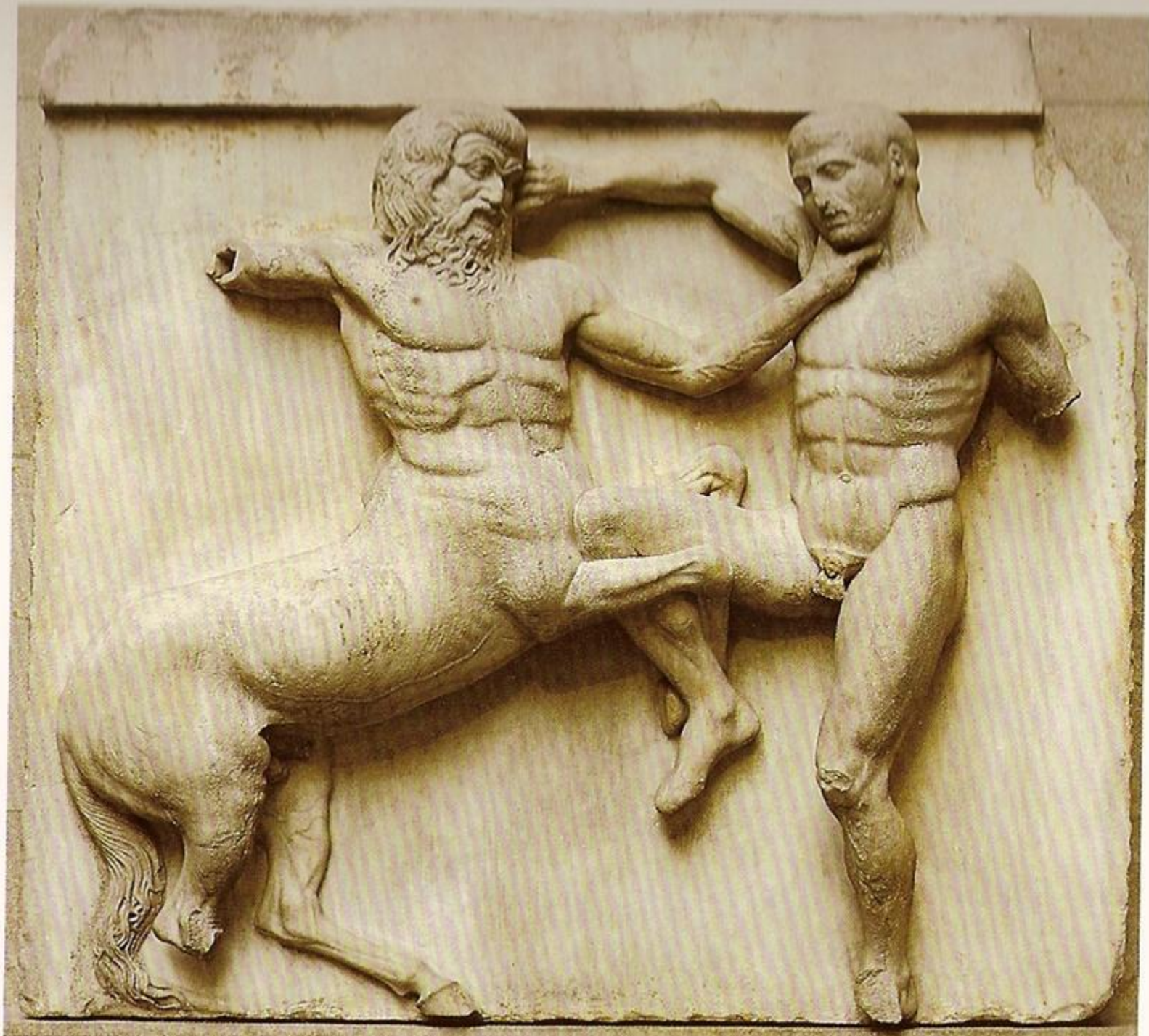
- άμυαλος
- φονιάς
- αιματοβαμμένος
- ορμητικός
- μανιασμένος
- αλλοπρόσαλλος

Σύγκρουση μεταξύ μεθυσμένων γειτόνων σε ένα γάμο

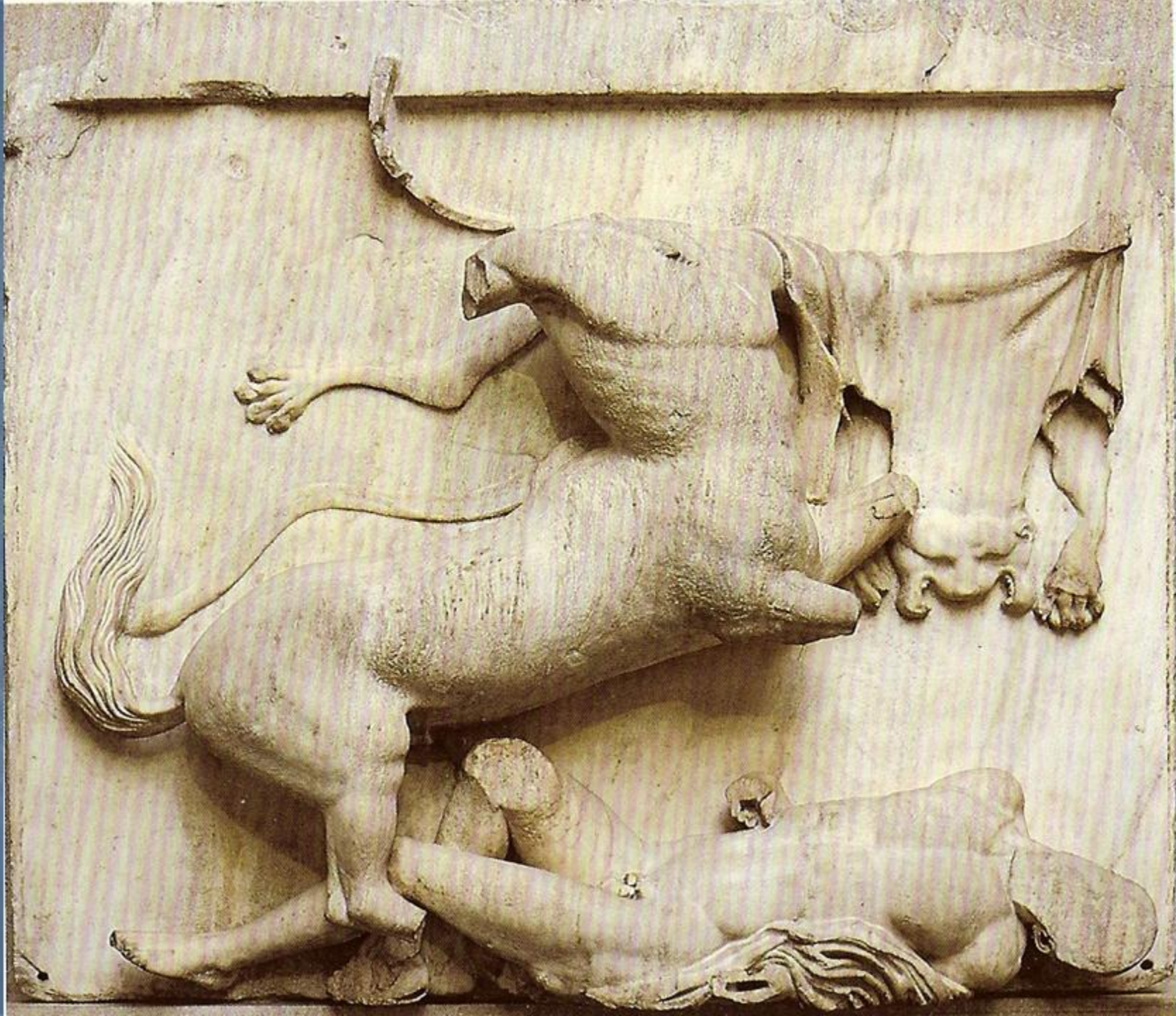
Οι Λαπίθες πολεμούν τους βίαιους Κενταύρους

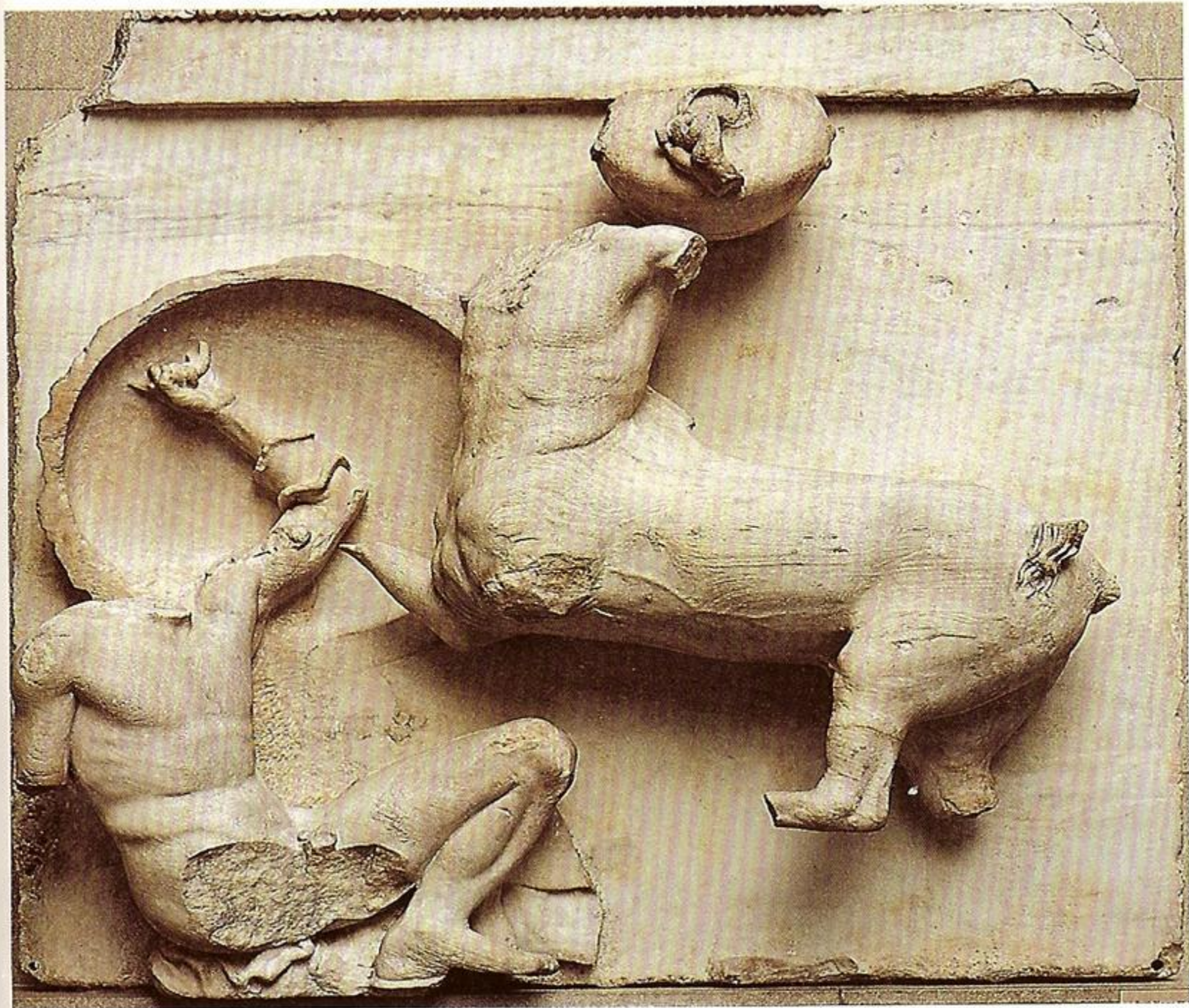

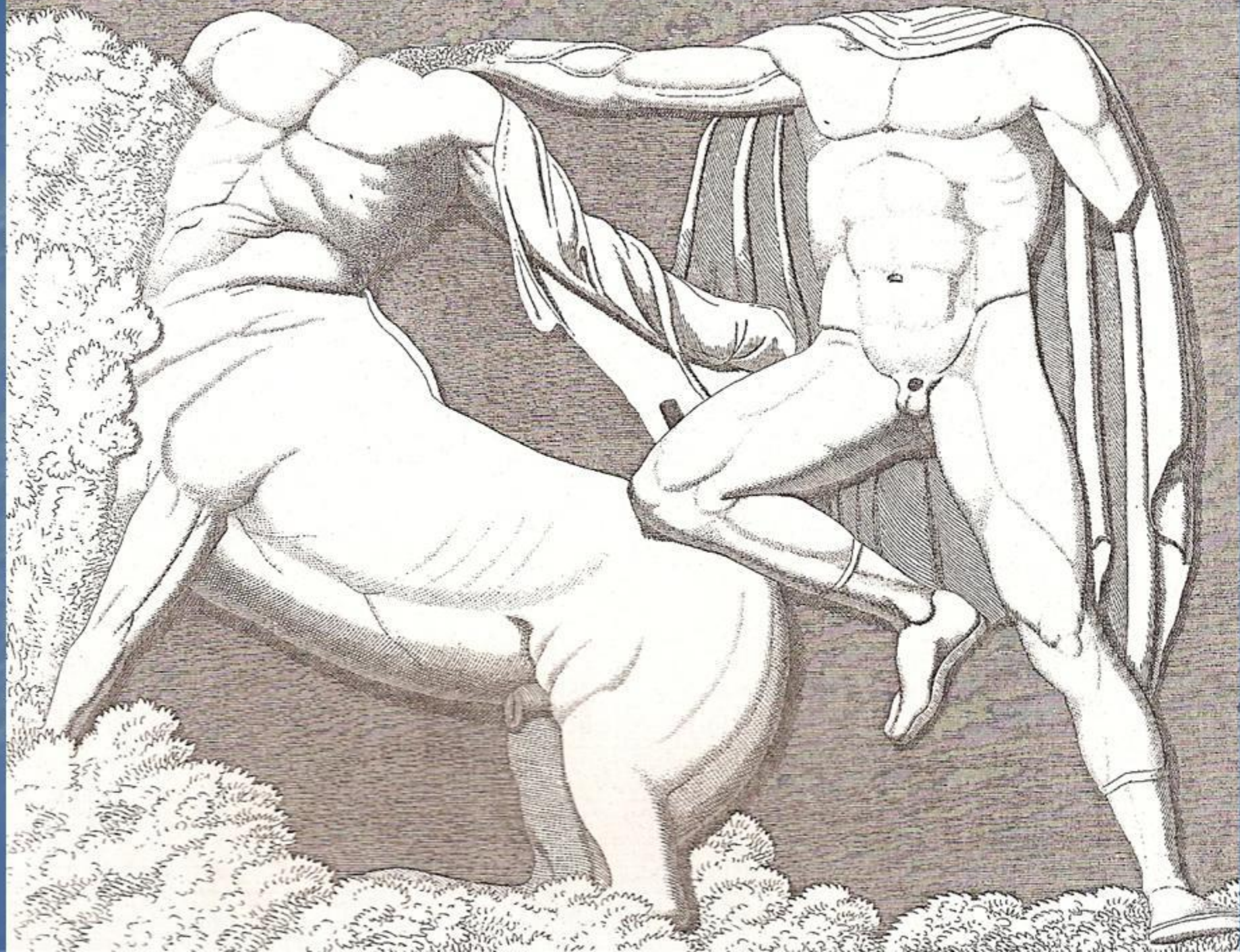

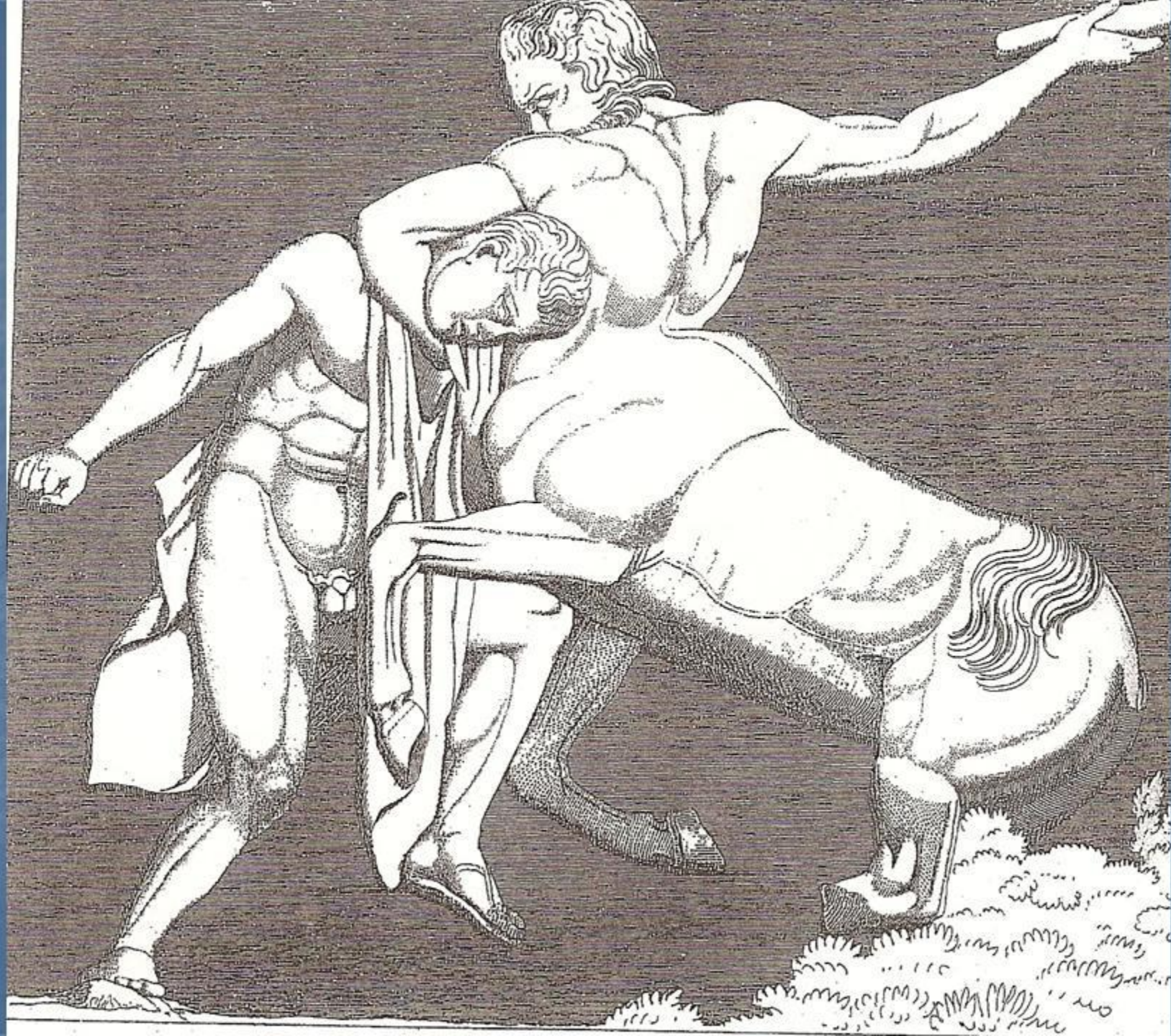

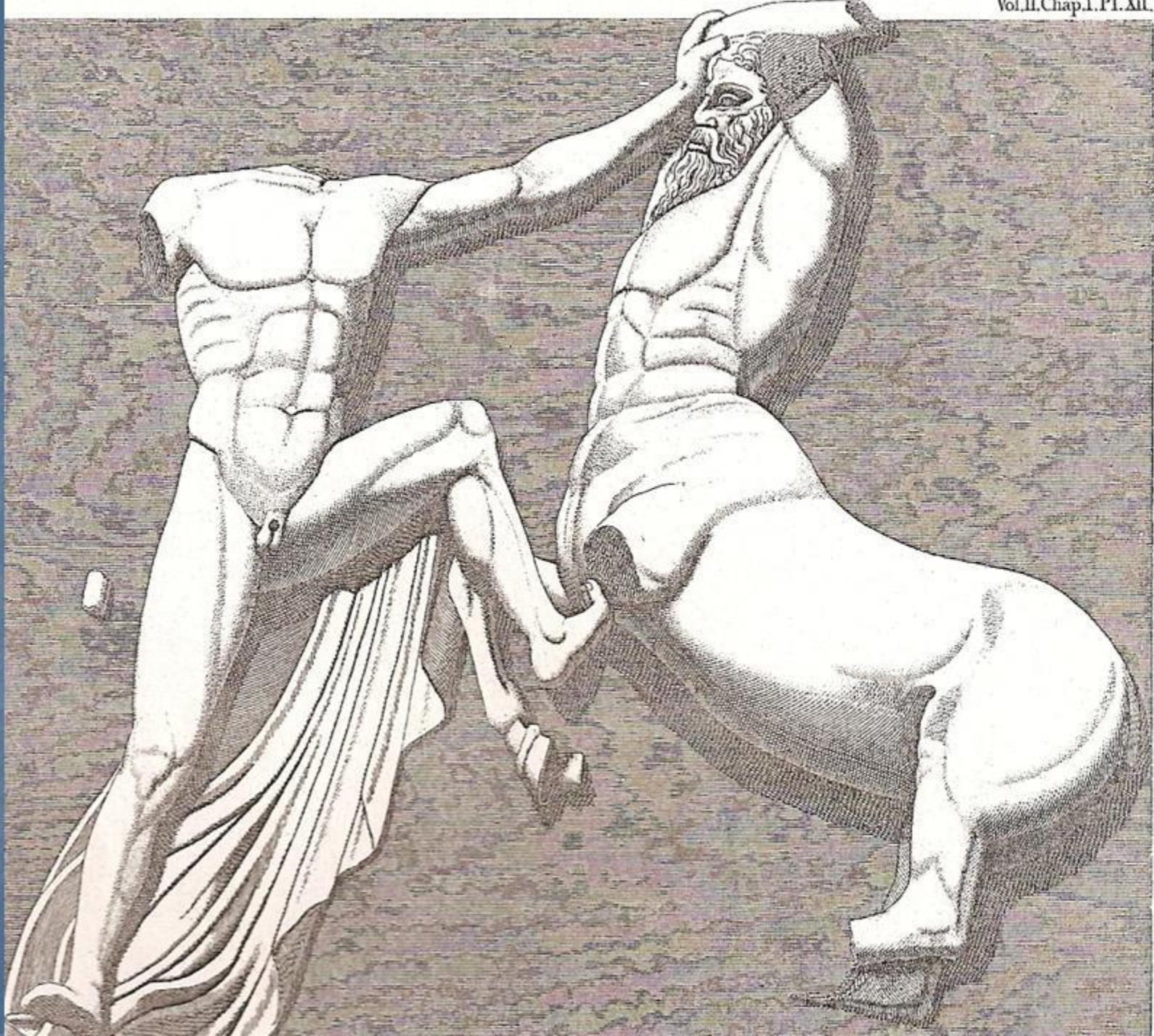

1^ο ερώτημα

- Για ποιο λόγο οι Αθηναίοι προβάλλουν τις δυνάμεις που επιχειρούν να επιβάλλουν την βία και τη βαρβαρότητα επάνω στις δυνάμεις του πολιτισμού και της εκλογίκευσης;
- Για ποιο λόγο οι Αθηναίοι προβάλλουν τη νίκη των αντιπάλων τους;

Εκδοχές

- Σκόπιμα απεικονίστηκε η μάχη σε πρώιμη φάση λόγω της τεχνικής δυσκολίας να παρασταθούν οι Κένταυροι πεσμένοι και νικημένοι στον στενό χώρο της μετόπης.
- Οι Αθηναίοι επεδίωκαν να δώσουν έμφαση όχι στη νίκη και στον θρίαμβο όσο στον ίδιο τον αγώνα.

Θρίαμβος του πολιτισμού και της
λογικής εναντίον των δυνάμεων
που θέλουν να επιβάλλουν την ωμή
βία και την κτηνώδη βαρβαρότητα.

Δυτικό αέτωμα

Ποιες αξίες εκπροσωπεί η Αθηνά και ποιες ο Ποσειδών;

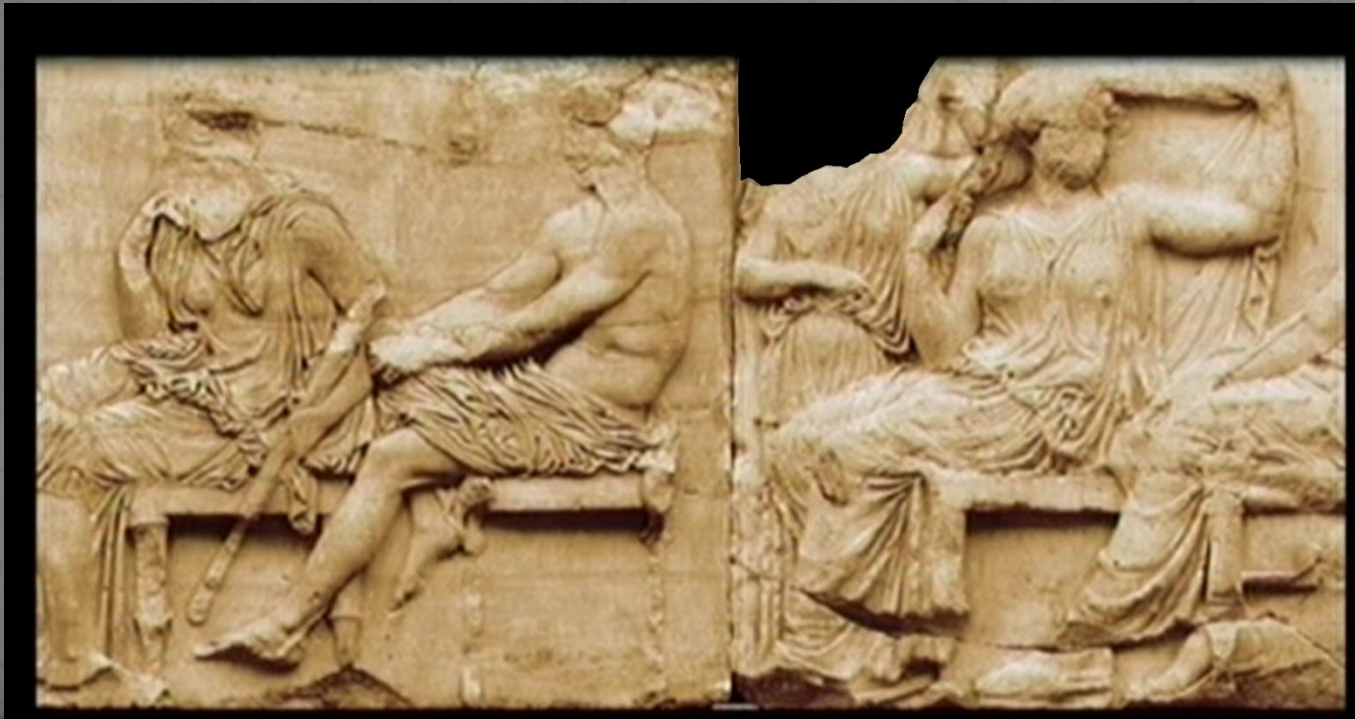
- Αθηνά → αγώνας με σοφία και φρόνηση, ελιά, ειρήνη, εργασία
- Ποσειδών → ισχύς, δύναμη της θάλασσας, δύναμη των αλόγων
- Συμβολισμοί: διαγωνίες κεντρικές μορφές (V, contraposto), όπλα των θεών, ελιά, άλογα στα άρματα σηκωμένα στα πισινά τους πόδια, η Νίκη οδηγεί το άρμα της Αθηνάς.

Η ειρηνική πλευρά της Αθηνάς

- «Τεχνίτρα»
- Δίδαξε στις γυναίκες την υφαντική τέχνη.
- Ύφανε με τα ίδια της τα χέρια τον πέπλο της Ήρας.
- Πρώτοι οι Αθηναίοι ονόμασαν την Αθηνά «Εργάνη».
- Η Αθηνά απεικονίζεται συνήθως δίπλα στο θεό Ήφαιστο.

Ειρηνική διάσταση της Αθηνάς

- Αθηνά Παρθένος: ειρηνική και γαλήνια
- Ανατολική ζωφόρος: παράδοση του πέπλου

Σε ποια σημεία του
Παρθενώνα διακρίνεται
ο αγώνας για την
επίτευξη του ωραίου;

«τα έργα υφώνονταν υπερήφανα κατά το μέγεθος, αμίμητα στην ωραιότητα και τη χάρη».

«Υλη των έργων αυτών ήταν ο λίθος, ο χαλκός, το ελεφαντοστόν, ο χρυσός, ο έβενος, το κυπαρίσσι.»

«Προμηθευταί δε τούτων (των υλικών) και μεταφορείς ήταν κατά θάλασσαν έμποροι και ναύτες και πλοίαρχοι, κατά ξηράν δε αμαξοποιοί και ζευγολάτες και καραγωγείς και σχοινοπλέκτες και λιναράδες και δερματάδες και οδοποιοί και μεταλλουργοί.»

(Πλούταρχος, Περικλής ΧΙΙ)

«Όπως ο κάθε στρατηγός έχει το δικό του στρατό,
έτσι και κάθε τέχνη είχε συντεταγμένους τους
εργάτες και τους ιδιώτες της, οι οποίοι γίνοντο
όργανο και σώμα της υπηρεσίας της»
(Πλούταρχος, Περικλής, ΧΙΙ)

«Οι τεχνίτες συναγωνίζονται μεταξύ τους να
ξεπεράσουν με την καλλιτεχνική εκτέλεση τη
δημιουργική έμπνευση»
(Πλούταρχος, Περικλής, ΧΙΙΙ)

Οι Αθηναίοι «αγαπούν και
δουλεύουν την ομορφιά
χωρίς να την συγχέουν με
την πολυτέλεια»

Θουκυδίδης, Β', 40

Ποιότητα, πρωτοτυπία, έμπνευση, δεξιοσύνη

- Εξαιρετικής ποιότητας γλυπτός διάκοσμος
- Συνδυασμός ιωνικών και δωρικών στοιχείων
- Προσθήκη χρώματος για τον τονισμό των συνθέσεων
- Ποικίλα διακοσμητικά μοτίβα (χάντρες, κύλινδροι, ανθέμια)
- Διακόσμηση της οροφής
- Εντυπωσιακά ακρωτήρια (συνθέσεις ακάνθων)
- Σύλληψη και εκτέλεση ανθρώπινων μορφών

Ποτάμιος θεός (Κηφισός ή Ιλισός)

- Μιμείται τη ροή του ποταμού που κυλά, το ιμάτιο μιμείται την κίνηση του νερού.
- Παρασύρεται από το ρεύμα του θριάμβου της Αθηνάς έναντι του Ποσειδώνα.
- Προσελκύεται στιγμιαία η προσοχή του από τα συμβαίνοντα στο κέντρο της σύνθεσης.
- Ικανοποιεί απλώς την δύσκολη θέση της στενής βόρειας γωνίας του δυτικού αετώματος.

Η Αφροδίτη αναπαύεται στην αγκαλιά της μητέρας της Διώνης

- Πολύπτυχος χιτώνας, ώμος γυμνός.
- Λεπτό διαφανές ύφασμα, λεπτότατες γλυκές πτυχώσεις στο λεπτό διαφανές ύφασμα του χιτώνα, πλατιές πτυχώσεις στο χοντρό μάλλινο του ιματίου.
- Το τριγωνικό σχήμα της σύνθεσης εξυπηρετεί τη βόρεια γωνία του ανατολικού αετώματος.

Κεφάλι αλόγου από το τέθριππο άρμα της Σελήνης στη βόρεια γωνία του ανατολικού αετώματος

- Κομψότητα, έκφραση
- Πάλλεται από ζωή
- Στόμα μισάνοιχτο
- Διασταλμένα ρουθούνια

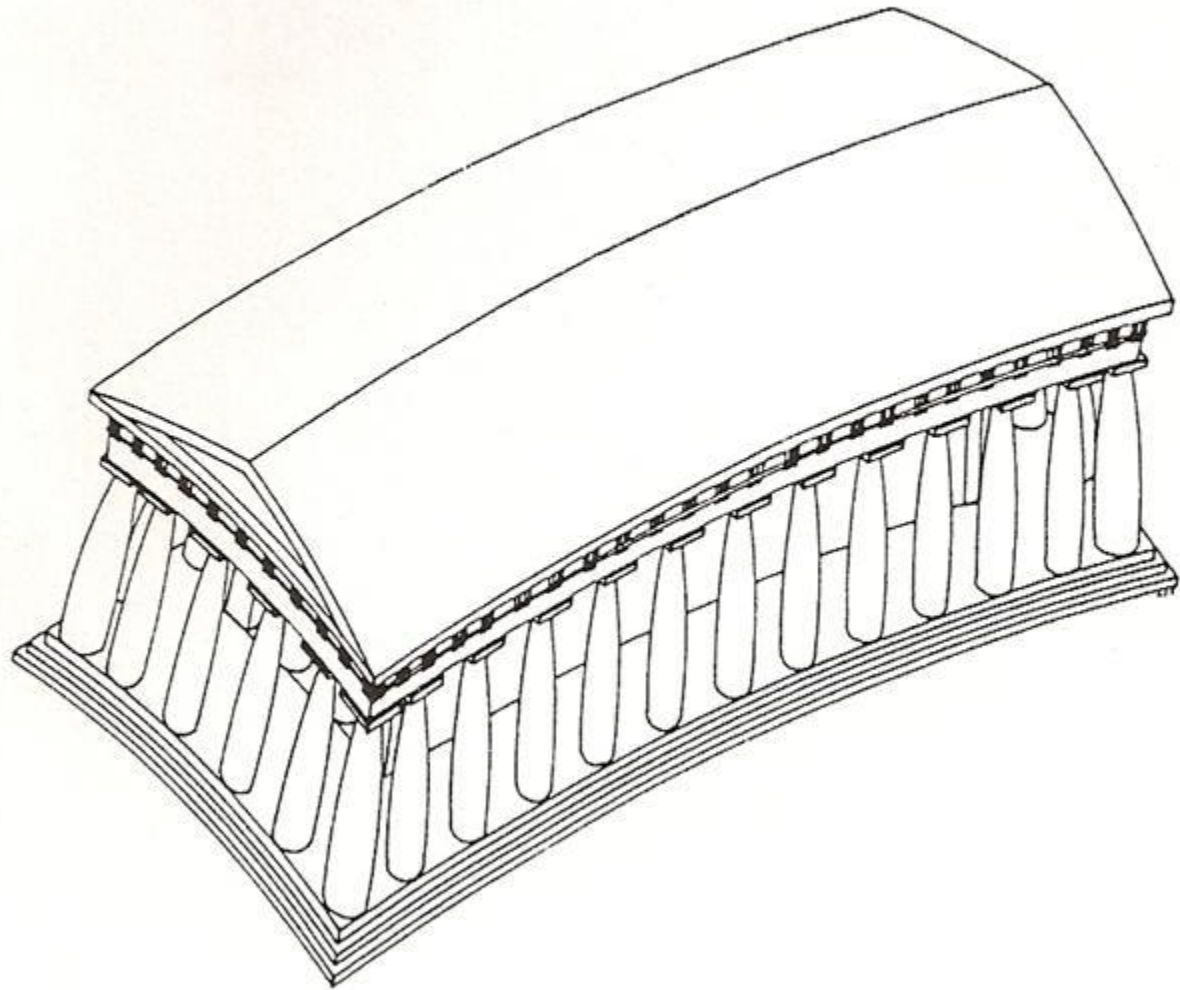
Ιππέας που προσπαθεί να κρατήσει το ατίθασο άλογό του στο δυτικό αέτωμα

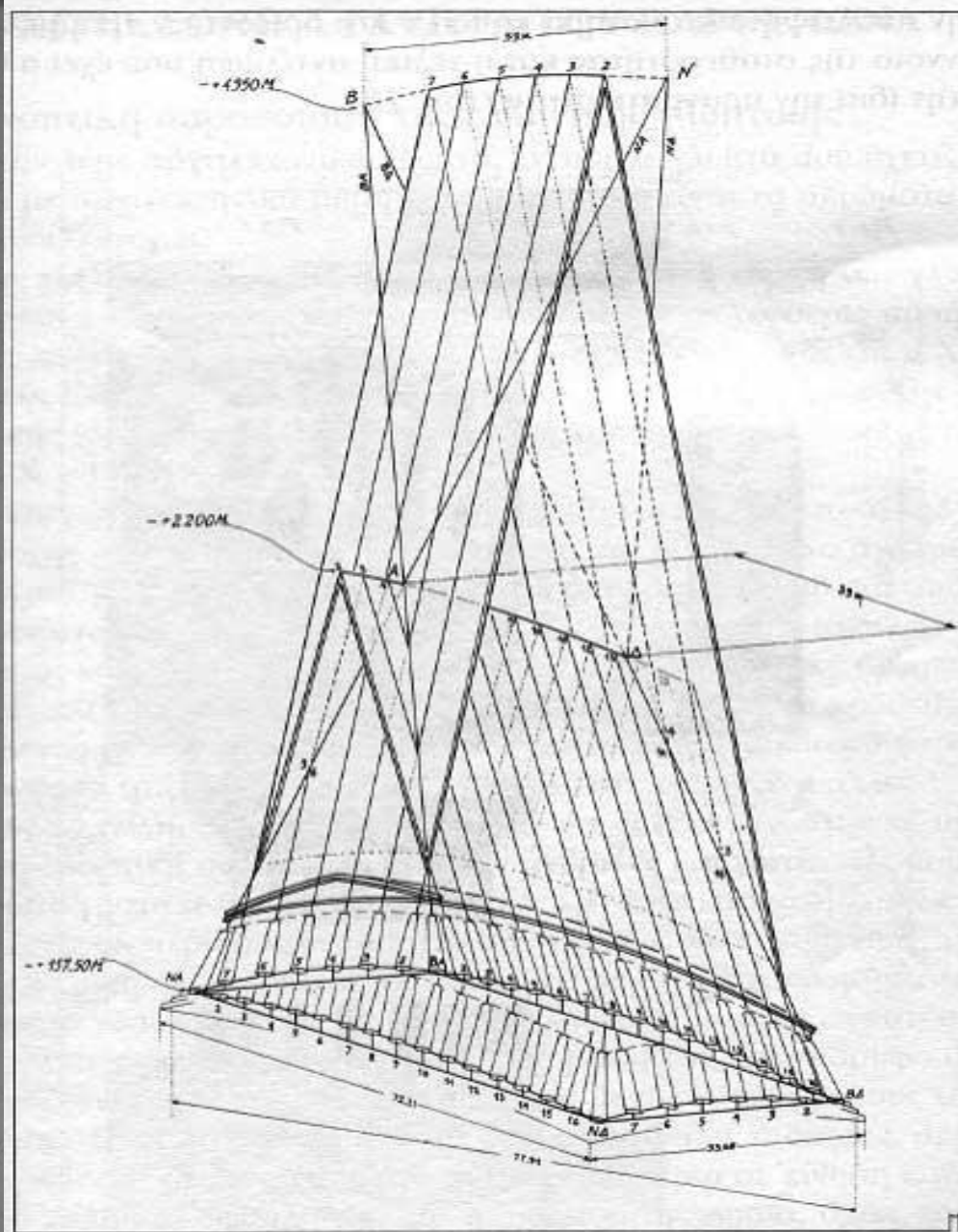
- Σύνθεση τύπου V (contraposto).
- Το άλογο σηκώνεται στα πισινά του πόδια.
- Ο ιππέας στηρίζει το ένα πόδι στο βράχο.
- Κίνηση ελεύθερη.
- Ο μανδύας ανεμίζει.

Είναι αλήθεια ότι στην
κατασκευή του Παρθενώνα
υπήρχαν «κακοτεχνίες»
και «λάθη»;

Δεν υπάρχει καμιά ευθεία οριζόντια ή κάθετη

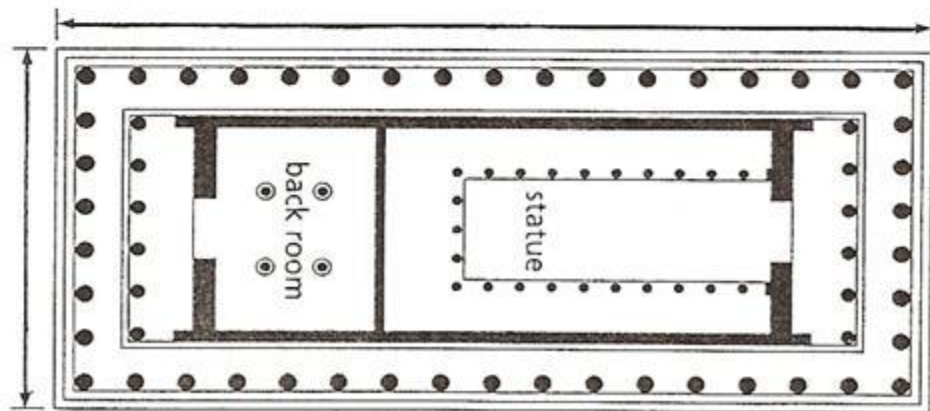
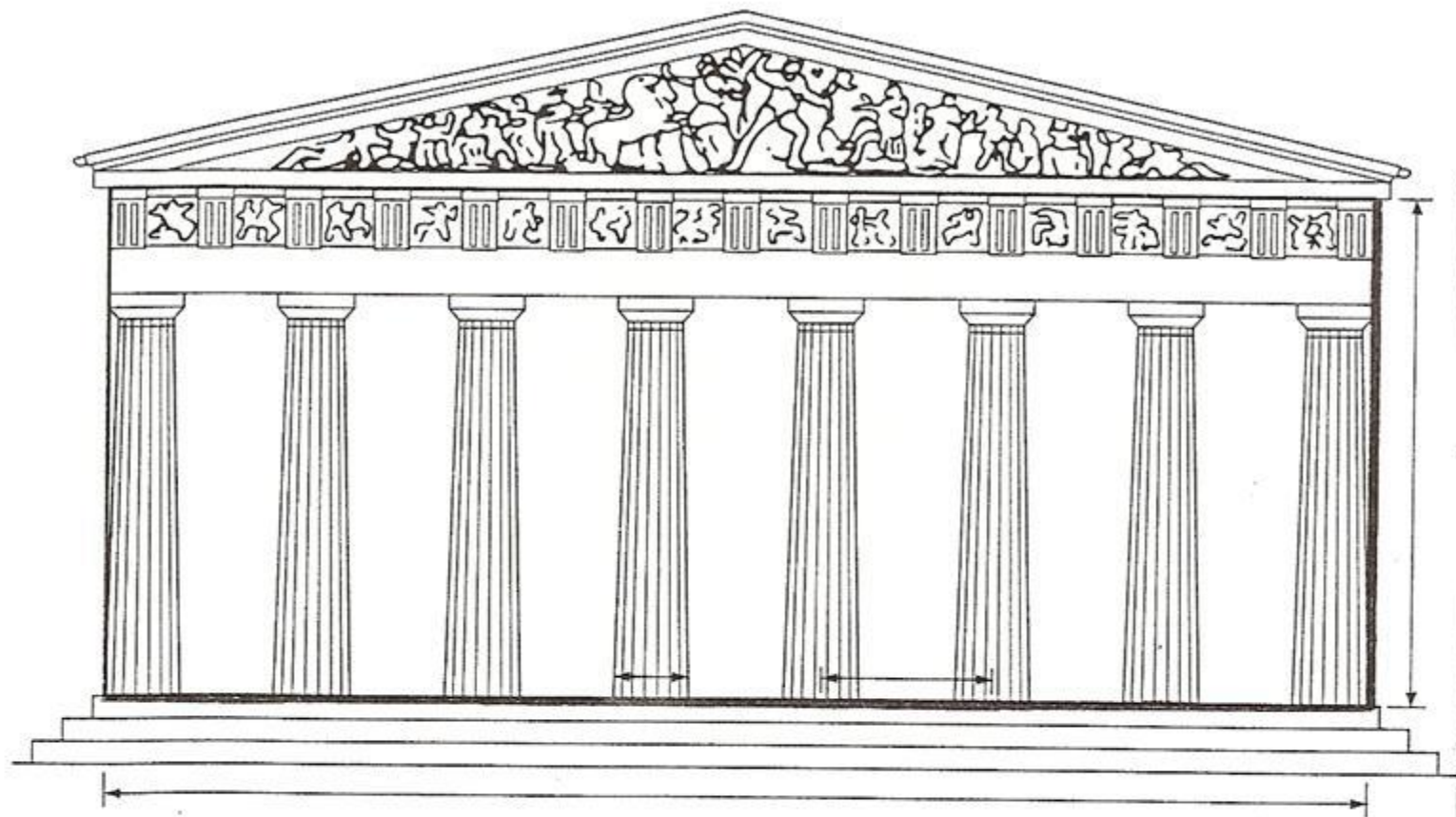
- Μη συμμετρικά διαστήματα μεταξύ των κιόνων.
- Ανάλογες αποκλίσεις στο εύρος και στη θέση των μετοπών και των τριγλύφων.
- Καμπυλότητες του στυλοβάτη, του επιστυλίου και όλων των μερών του θριγκού.
- Έντασις και μείωσις των κιόνων.
- Κλίση των κιόνων του πτερού και των τοίχων του σηκού ελαφρώς προς τα μέσα.

Εξ αιτίας της καμπύλωσης των κίονων, αν τους προεκτείνουμε τότε θα συναντηθούν οι κίονες της μακριάς πλευράς στα 4950 μ. ενώ της στενής στα 2200 μ.

Από το βιβλίο « Ιστορία των Τεχνών Έργα και Δημιουργοί »

Εκλεπτύνσεις, ιδιορρυθμίες, ραφίναρίσματα

- Τεχνικές του δωρικού ρυθμού που δεν γίνονταν αντιληπτές στο μη εξασκημένο μάτι.
- Σκοπός → αρμονία, ισορροπία, άρση ατελειών, τονισμός θετικών στοιχείων

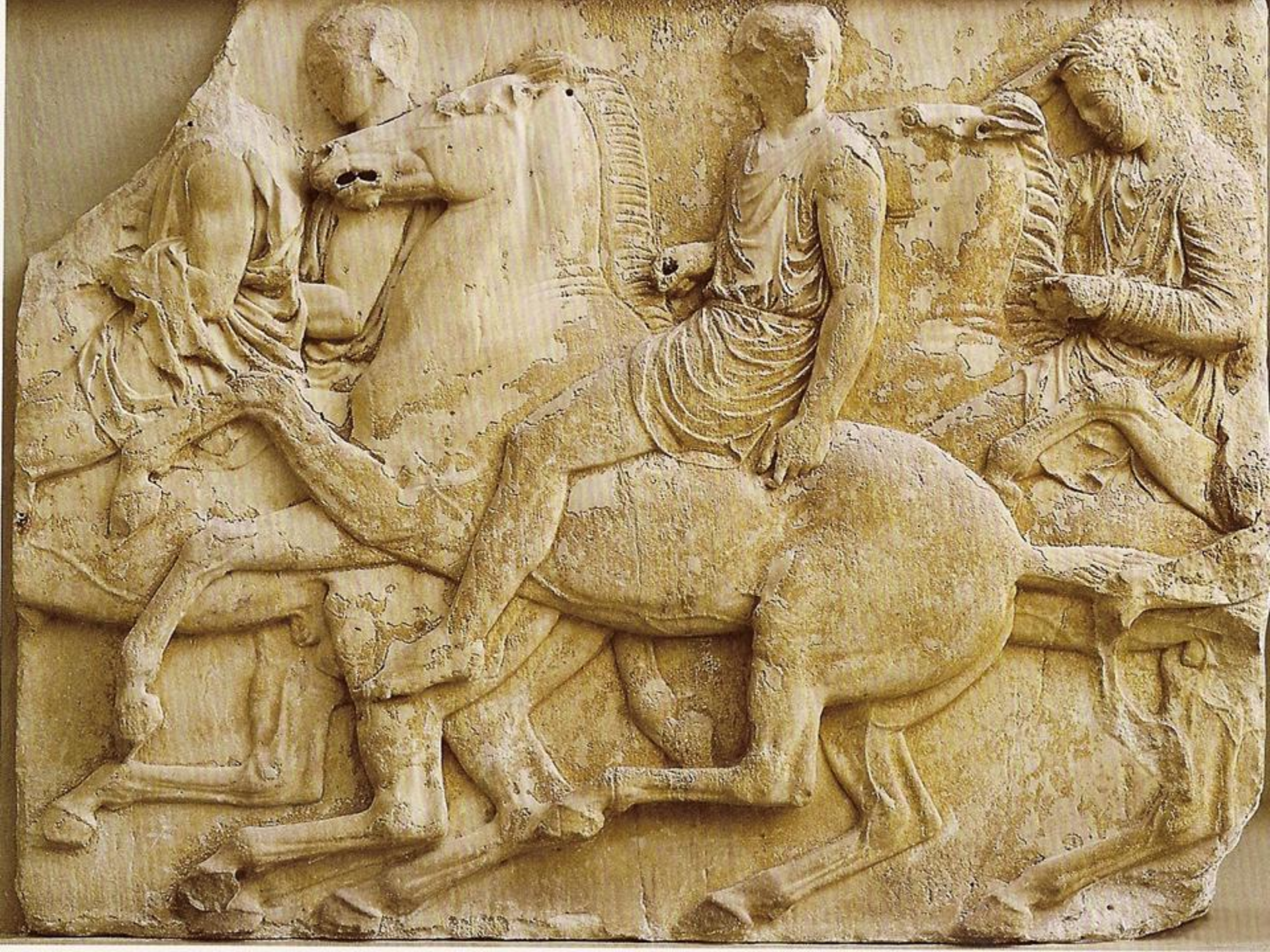
Κανονικότητες

- Χρυσή τομή (9:4)
- Συμμετρίες

Κανονικότητα vs αποκλίσεις

- Σκόπιμες ρυθμίσεις με σκοπό να χαλαρώσουν το μάτι από τη δυσκαμψία της τέλει κανονικότητας.
- Τα ραφινάρια δίνουν στο ναό φινέτσα, ποικιλία, ζωντάνια, πλαστικότητα.
- Ο ναός απαλλάσσεται από το τεράστιο βάρος του.
- Τα ακανόνιστα διαστήματα μεταξύ των κιόνων δίνουν την αίσθηση του βηματισμού.
- Η έντασις και η μείωσις κάνει τους κίονες να μοιάζουν σαν βραχίονες.

Ο αγώνας των καλλιτεχνών
για το μέγιστο αισθητικό
αποτέλεσμα έφτανε στα όρια
της υπερβολής.

2^ο ερώτημα

- Για ποιο λόγο οι Αθηναίοι επιμένουν σχολαστικά σε γλυπτές αποδόσεις μορφών που όταν θα έπαιρναν τη θέση τους επάνω στο ναό δε θα γίνονταν ορατές;

Εκδοχές

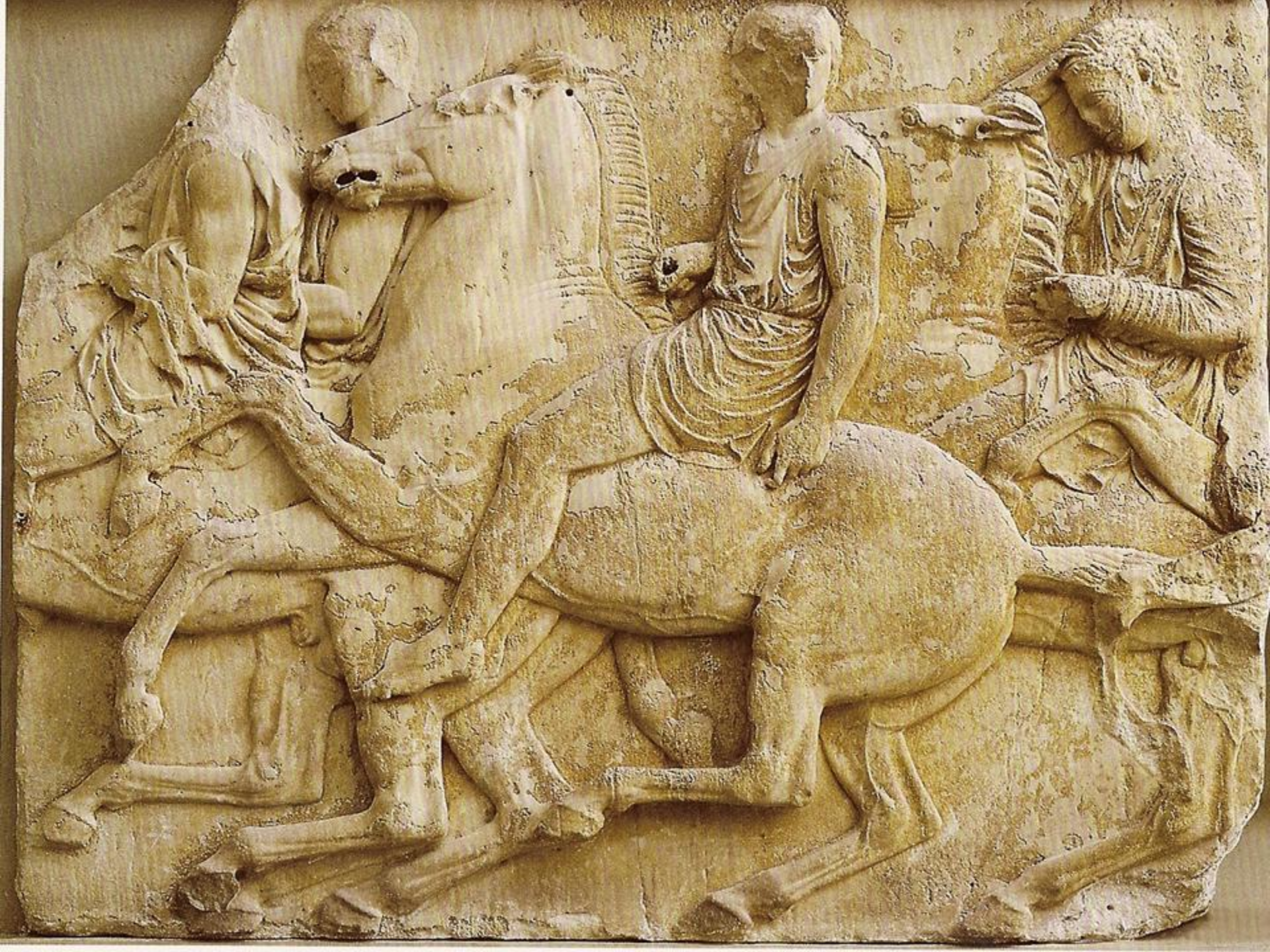
- Το άνω μέρος του ναού απευθυνόταν στον κόσμο των θεών.
- Οι καλλιτέχνες είχαν κίνητρα θρησκευτικά. Τα αφιερώματα προς τους θεούς έπρεπε να είναι άψογα.
- Η λεπτομερής επεξεργασία έπρεπε να είναι τέλεια για να είναι άρτια η συνολική εντύπωση από μακριά.
- Τα γλυπτά φιλοτεχνήθηκαν επειδή είχαν εκτεθεί για ένα διάστημα στο κοινό πριν τοποθετηθούν στη θέση τους.

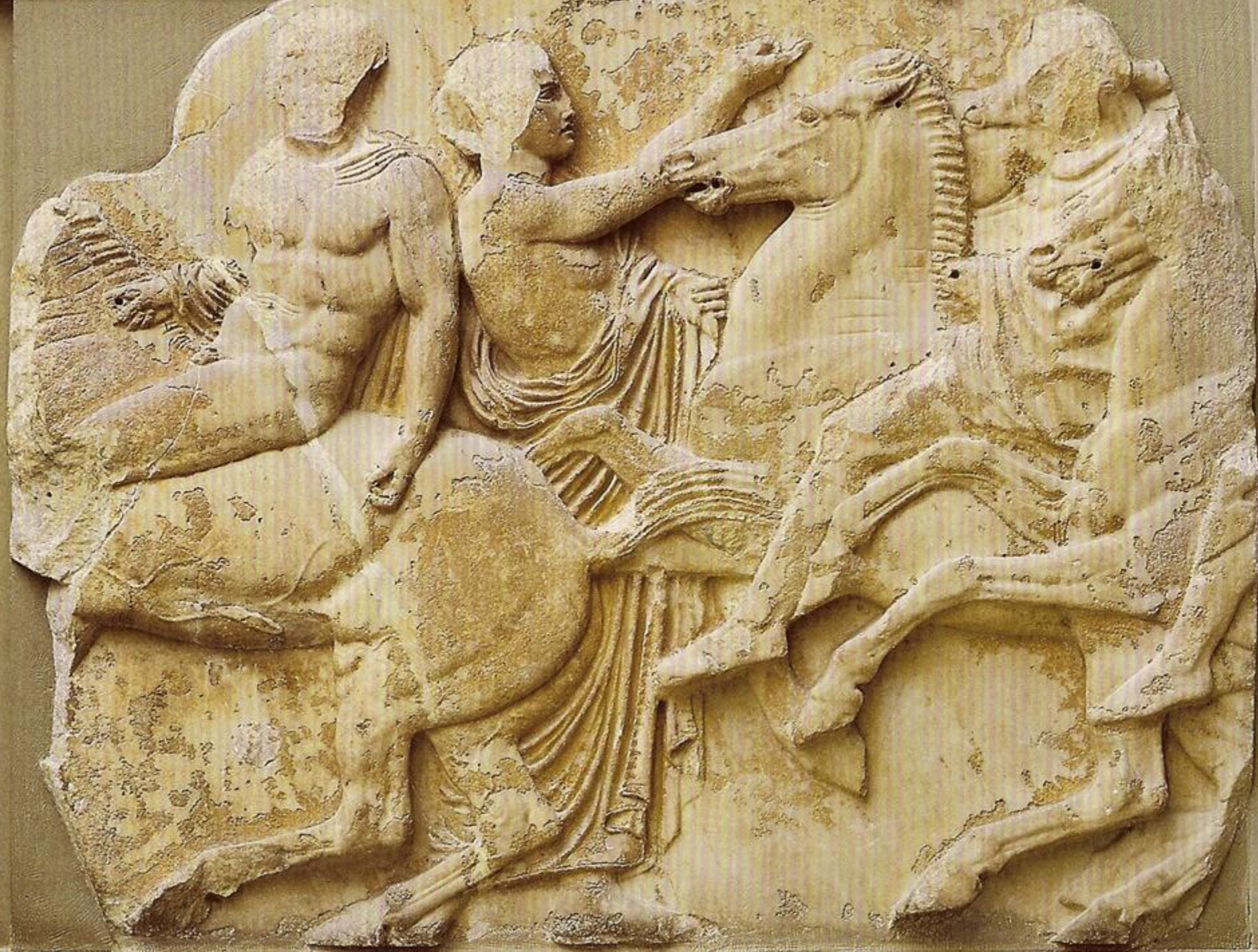
Το πνεύμα του συναγωνισμού

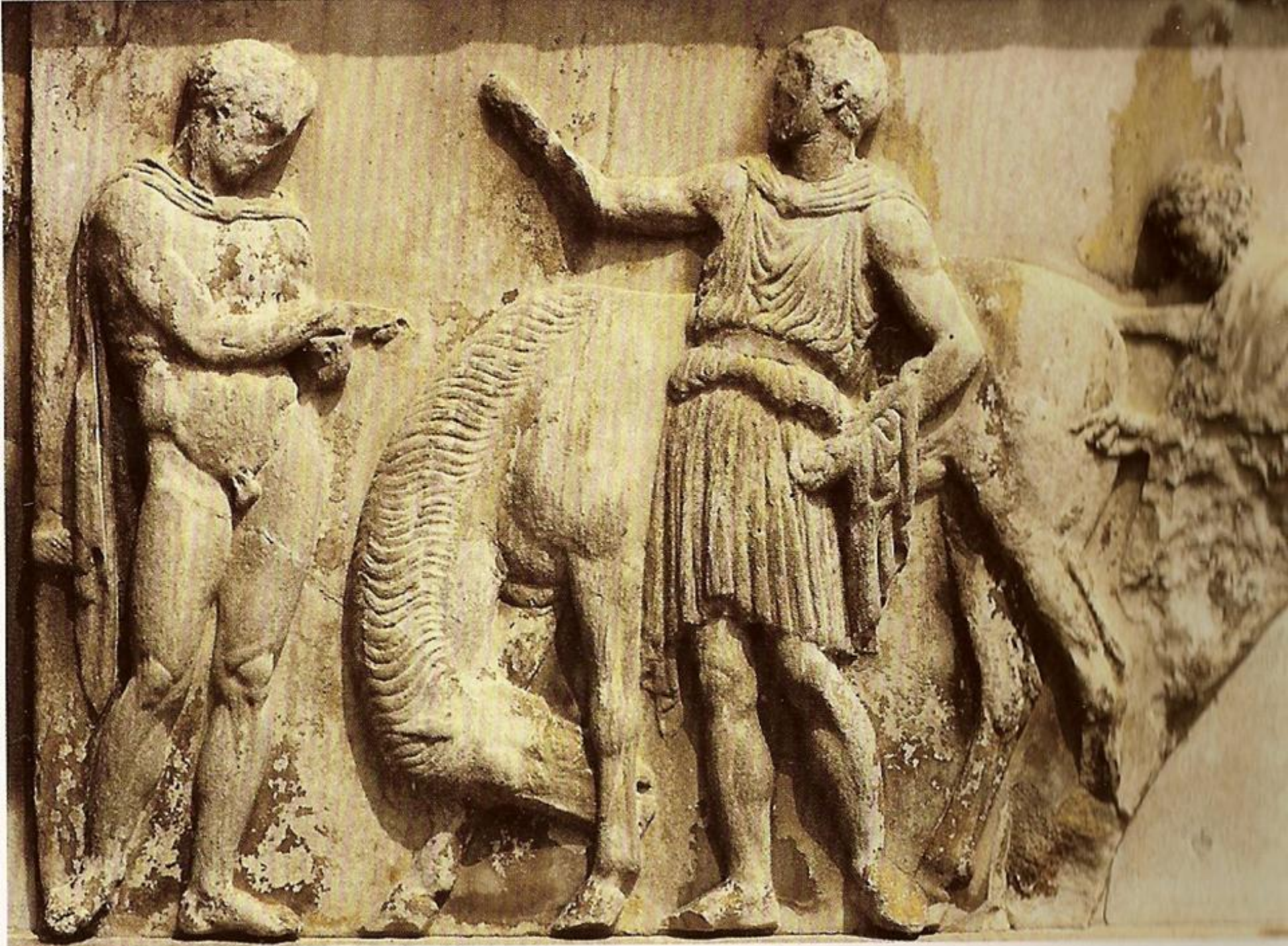
- Στην Αθήνα μπορεί να παρακολουθήσει κανείς «αγώνες όχι μόνο ταχύτητας και σωματικής ρώμης, αλλά και αγώνες φιλολογικούς και επιδείξεις πνεύματος και κάθε άλλου υψηλού έργου και για όλα αυτά έπαθλα μεγάλα και αξιόλογα.» (Ισοκράτης, Πανηγυρικός, ιβ', 45)
- αγώνες ραφωδίας και απαγγελίας ποιημάτων, η πυρρίχη (ομαδικός ένοπλος χορός) (Λυσίας, Απολογία Δωροδοκίας, ΧΧΙ, 1-4), η «ευανδρία» (διαγωνισμός ανδρών για τη σωματική τους ρώμη), και «νεών άμιλλα» (κωπηλασία στον Πειραιά)

Οι νέοι πρέπει «να ασκούν το σώμα τους όχι μόνο για να κερδίζουν βραβεία – γιατί λίγοι απ' αυτούς φτάνουν σ' αυτά – αλλά για να προσφέρουν πολύ μεγαλύτερη ωφέλεια στην πόλη και στους εαυτούς τους» (Σόλων)

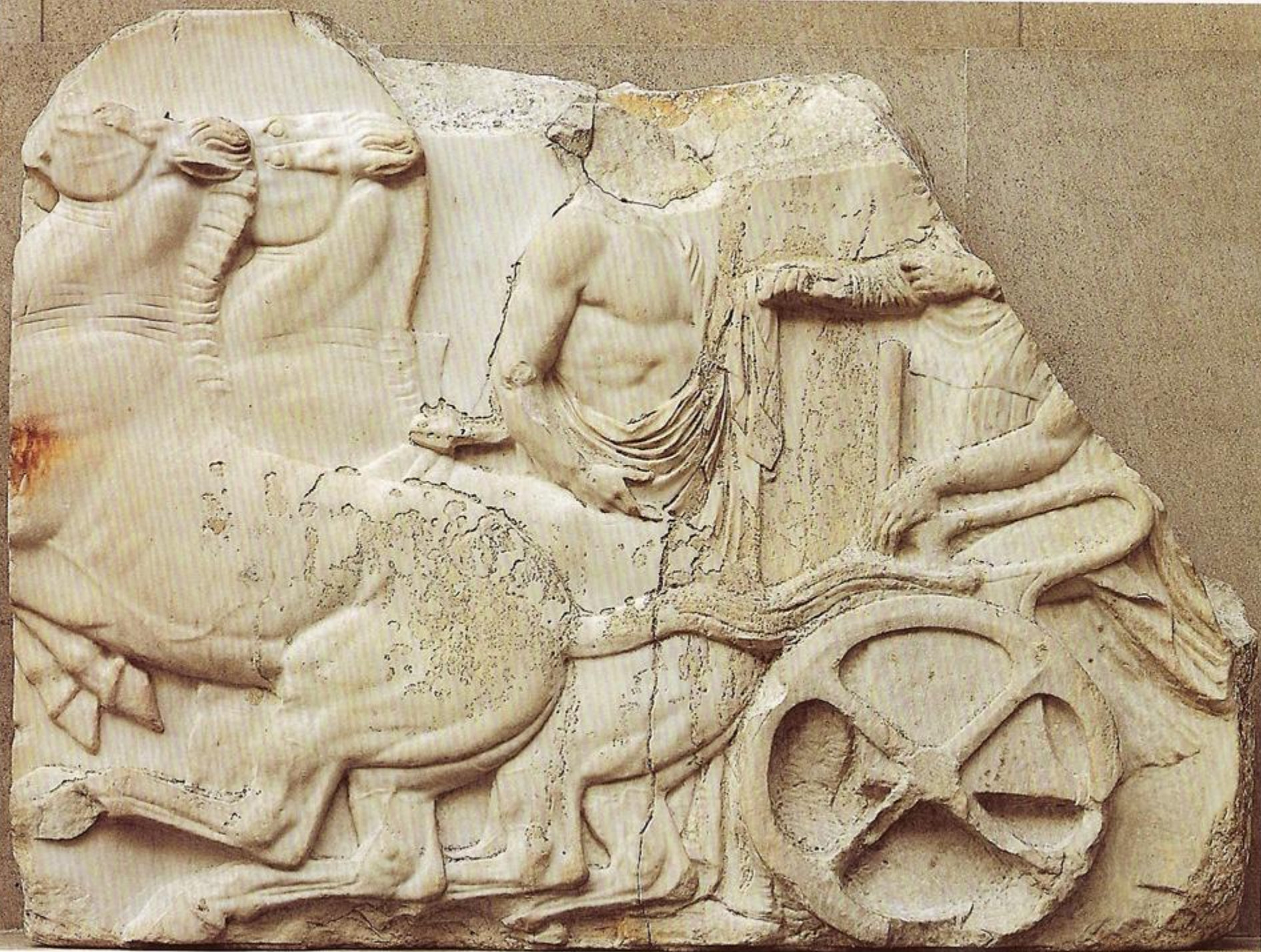
«Έχομε ακόμα θεσπίσει στην πολιτεία μας πολλούς τρόπους ν' ανασαίνει ο καθένας μας από τους μόχτους, τελώντας αγώνες και δημόσιες θυσίες ταχτικές όλο το χρόνο.»
(Θουκυδίδης, Β', 38-39)

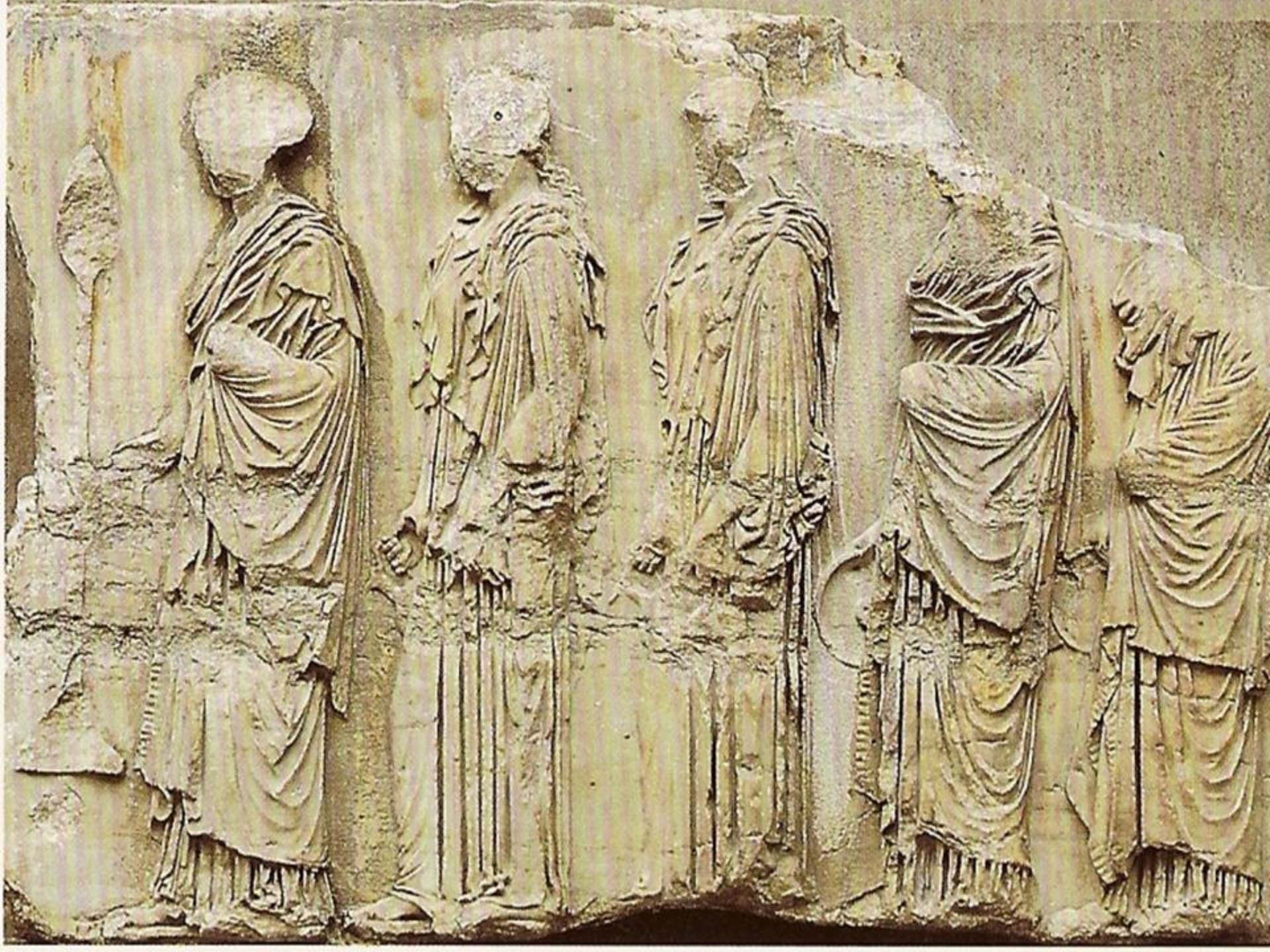

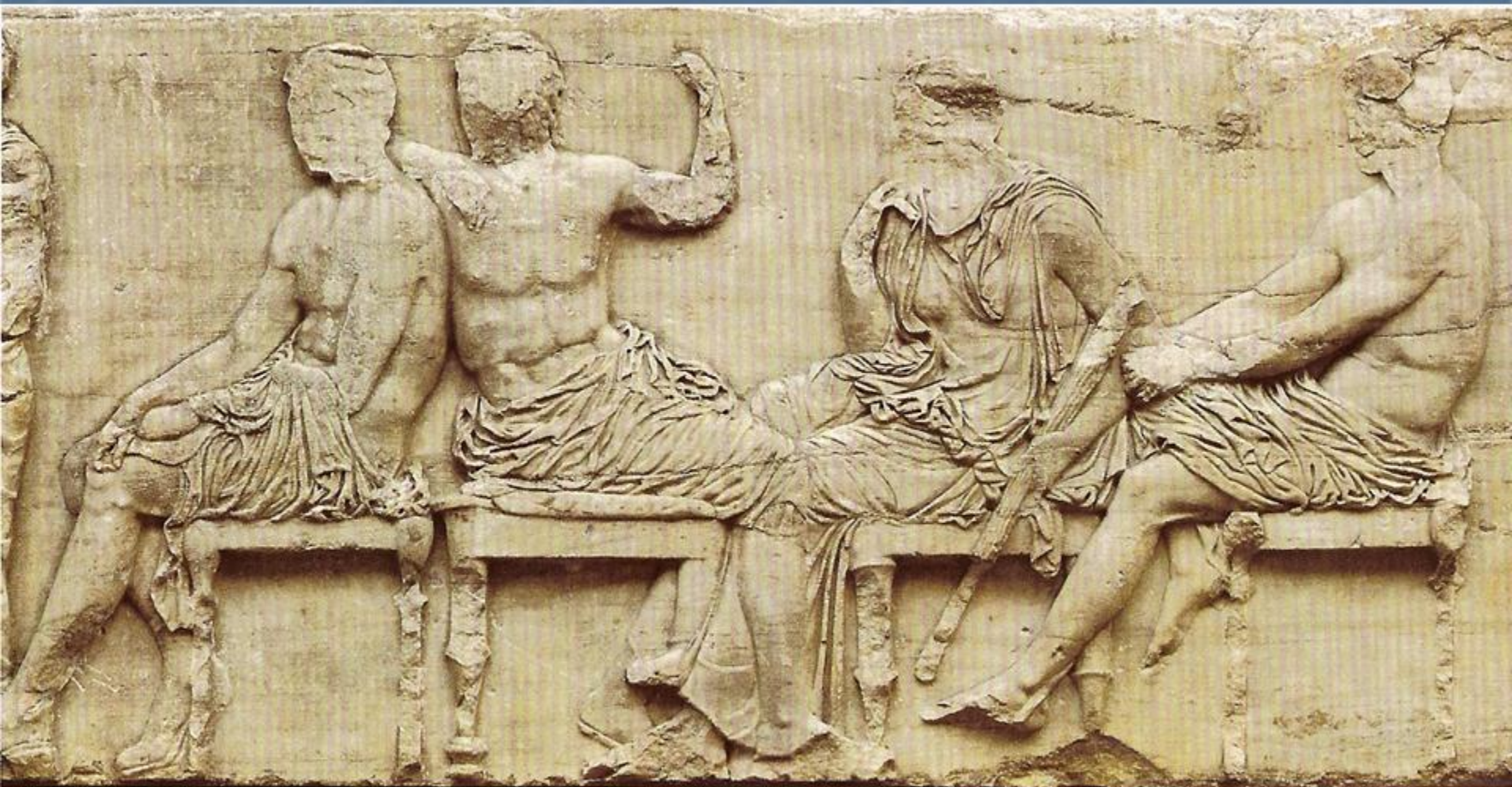

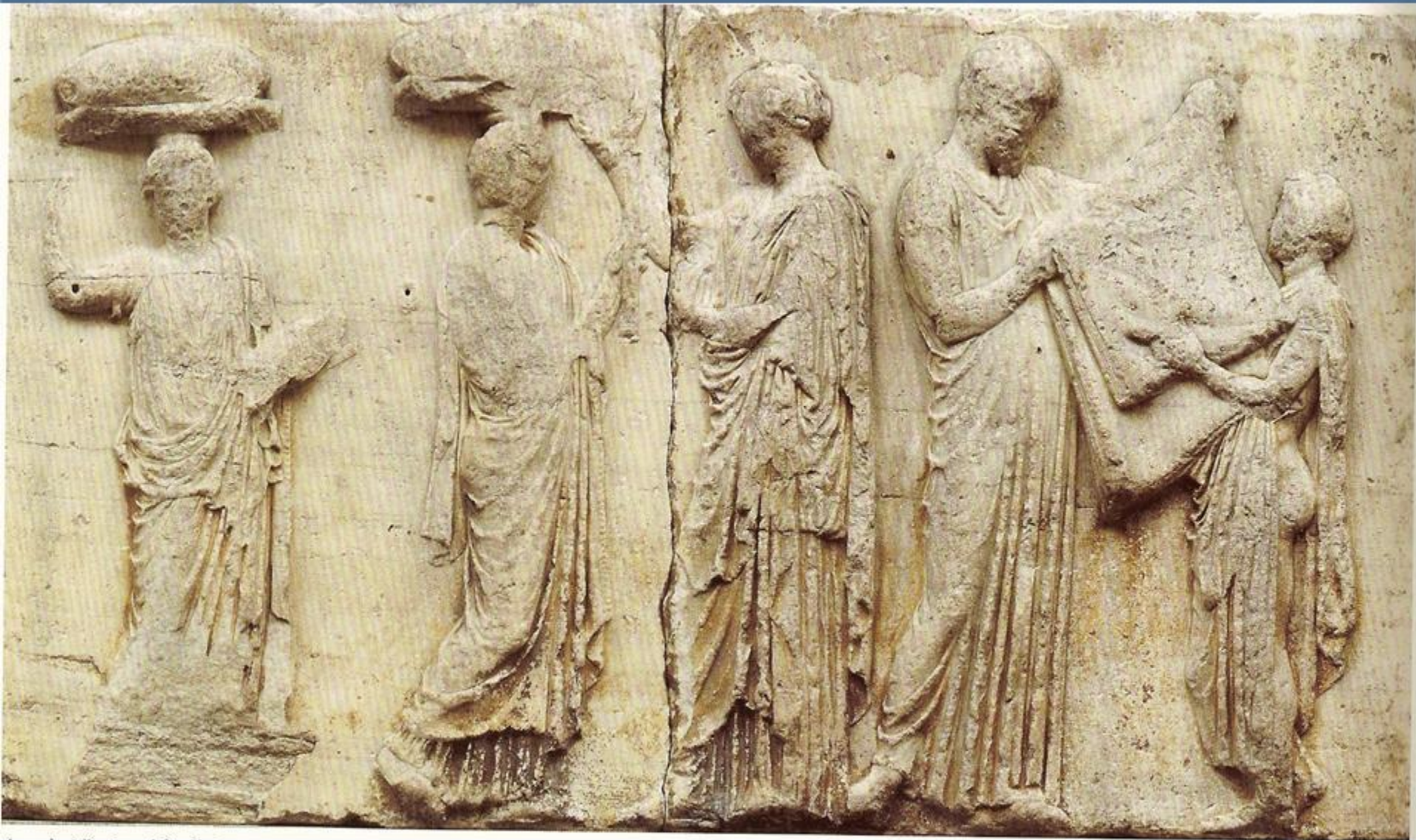

Αξίες που αναδεικνύονται στη ζωφόρο

- Εγκράτεια
- Υπερηφάνεια
- Συναντίληψη
- Πνευματικότητα
- Προσήλωση στο στόχο
- Αυτοέλεγχος
- Ατομικότητα

3^ο ερώτημα

- Για ποιο λόγο το ανάγλυφο της ζωφόρου εξαίρει την εγκράτεια, τη συνοχή, τη συναντίληψη σε μια κοινωνία όπου ο αγώνας για επιτεύγματα κυριαρχούσε τόσο στους Παναθηναϊκούς αγώνες όσο και σε κάθε άλλη έκφανση της κοινωνικής ζωής;

Κεντρικές έννοιες

- Αγώνας
- Νίκη
- Εργασία
- Συναγωνισμός
- Συνεργασία

Τρεις ιδέες

Τρία θέματα για συζήτηση

1. Αγώνας όπου οι άδικοι νικούν και οι δίκαιοι αγωνίζονται όχι για τη νίκη, αλλά για την αποκατάσταση του δικαίου.
2. Αγώνας για την υπέρβαση του άτεχνου, του μέτριου. Προσέγγιση της αισθητικής τελειότητας μέσω της γνώσης, της δημιουργικής πρωτοβουλίας και της εκτελεστικής δεξιοσύνης.
3. Αγώνας για την υπεροχή και τη διάκριση σε συνθήκες συναγωνισμού. Συναγωνισμός και συνεργασία. Πνευματικότητα και φιλία.

4^ο ερώτημα

- Η στέγαση του ναού;

Θεωρίες – προβλήματα – πιθανές απαντήσεις